

УДК 328.18

*П. І. Гаман,
доктор наук з державного управління,
доцент, начальник відділу публічного управління
цивільним захистом науково-дослідного центру заходів цивільного захисту,
Українського науково-дослідного інституту цивільним захистом (м. Київ)*

АНТИКОРУПЦІЙНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*P. I. Haman
doctor of sciences in public administration, associate professor, head of public administration
civil protection of the research center for civil protection measures,
Ukrainian research institute of civil protection (Kyiv)*

ANTI-CORRUPTION STATE POLICY: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Проблема корупції стала чи не найнагальнішою серед тих, що непокоять суспільство й перешкоджають економічному розвитку та поступу країни. Тому створення ефективної системи протидії цьому явищу визнано одним із ключових національних пріоритетів Української держави. У статті проаналізовано сучасний стан державної антикорупційної політики у сфері протидії корупції, особливості її реалізації та проблеми виконання заходів. Узагальнено наявні підходи до розуміння сутності антикорупційної політики. Виділено сукупність загальних напрямів антикорупційної політики, які не залежать від специфіки країни. Висвітлено, що серед цих напрямів пріоритетне значення мають ті, що передбачають запобігання корупції. Викладено розуміння запобігання корупції як цілеспрямованого формування безкорупційного суспільного середовища. Досліджено стан формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, її напрями та шляхи здійснення. Розглянуто актуальні питання подальшої реалізації антикорупційних заходів та розвитку законодавства, запропоновано шляхи їх вирішення.

The problem of corruption has become perhaps the most urgent among those who disturb the society and impede economic development and the country's progress. Therefore, the creation of an effective system of counteraction to this phenomenon is recognized as one of the key national priorities of the Ukrainian state.

In recent years, a number of legal acts aimed at strengthening the fight against corruption have been adopted in the country; at the political level, a course has been announced to strengthen the fight against this disgraceful phenomenon. However, the rate of corruption spread in the country shows that the efforts of the state in this area do not bring tangible results, and some point measures and even some changes do not give grounds for finding the adequacy of combating this threat.

Corruption undermines stability and the rule of law system, protects the rights, freedoms and legitimate interests of citizens.

The article analyzes the current state of state anti-corruption policy in the field of counteraction to corruption, peculiarities of its implementation and problems of implementation of measures. There are generalized approaches to understanding the essence of anticorruption policy. A set of general directions of anticorruption policy that does not depend on the specifics of the country is distinguished. It is highlighted that among those areas priority is given to those who anticipate corruption. The understanding of the prevention of corruption as a purposeful formation of an uncorruptive social environment is described. The state of formation and implementation of anticorruption policy in Ukraine, its directions and ways of realization is investigated. The actual issues of further implementation of anti-corruption measures and legislation development are considered, ways of their solution are proposed.

Ключові слова: *корупція; протидія корупції; реформи; антикорупційне законодавство; правова держава; правоохоронні органи; громадянське суспільство.*

Keywords: *corruption; anti-corruption; reforms; anti-corruption legislation; rule of law; law enforcement agencies; civil society.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Демократичні перетворення, що нині відбуваються в українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, екологічних і правових відносин. Однією з найважливіших складових частин цього вкрай непростого процесу є запобігання та протидія корупції. Адже на сьогодні в Україні зафіксовано надзвичайно високий рівень корупції, визнаний не тільки вітчизняними і зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, але й навіть вітчизняними представниками вищих органів законодавчої та виконавчої влади.

Таким чином, одним із найактуальніших питань сучасного розвитку України залишається нагальна необхідність посилення боротьби з корупцією та віднесення її до невід'ємної складової загальної і всеохоплюючої внутрішньої політики держави. В цьому контексті першочерговим завданням є розробка та наукове обґрунтування механізмів протидії корупції, невідкладне вивчення світового досвіду боротьби з корупцією, на предмет можливості застосування позитивних практик у цій сфері до українських реалій, а відтак вдосконалення державної антикорупційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Результати аналізу наукових праць і публікацій із питань запобігання та протидії корупції зарубіжних і вітчизняних фахівців, зокрема Амінова Д. І., Бусол О. Ю., Васильєва С. В., Гладких В. І., Глушкова В. О., Долгової А. І., Закалюка А. П., Захарова В. Л., Камлика М. І., Лунєєва В. В., Лашкет С., Маркєєва О. Д., Мельника М. І., Невмержицького Є. В., Новицького Г. В., Пантегова В. А., Пуня С. Т., Прохоренко О. Я., Радіца О. А., Роуз-Аккерман С., Соловйова К. С., Скулиша Є. Д., Тимошенка В. А., Трепака М. І., Хавронюка М. І. та інших, дозволили дійти висновку щодо належного стану дослідження окресленої проблеми та суттєвого вкладу цих вчених у її студіювання.

Водночас чимало питань, які стосуються сучасного стану поширення корупції в Україні та проблем, що виникають в антикорупційній діяльності, продовжують залишатися дискусійними та потребують відповіді.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану антикорупційної політики України, із встановленням проблемних питань у процесі подолання цього негативного явища в державі та окресленням перспективних напрямків протидії її поширенню та мінімізації проявів. Враховуючи вищезазначене, для досягнення необхідно реалізувати наступні завдання: аналіз поточного стану протидії корупції в Україні, виявлення відповідних проблем у цій сфері, пропозиції щодо можливих шляхів вдосконалення антикорупційної політики та засобів боротьби з корупцією.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні, як і в усьому світі, корупцію віднесено до головних політичних, економічних і соціальних проблем. Вона визнана одним із найзагрозливіших явищ сучасності, що здатне мотивувати позанормативну діяльність органів державного управління, гальмувати економічний розвиток, нести загрозу багатьом елементам конституційного та суспільного ладу, а також національній безпеці держави. Корупція підриває засади демократичного устрою, довіру до влади, порушує принципи права, справедливості й рівності перед законом, відповідальності за вчинене діяння, чесної конкуренції, призводить до зростання тіншової економіки та падіння авторитету держави в міжнародному співтоваристві.

Термін «корупція» походить від латинського «corruptio», що означає «псування», «розбещення», тобто може розумітися як розбещення окремих посадових осіб державного апарату. Символічним у цьому розумінні також є те, що тлумачення терміна «корупція» в численних словниках та енциклопедіях передую

визначення іншого терміна латинського походження – «корозія», що перекладається як «роз'їдання» й «руйнування» [1].

З початку 1990-х років уряд України вживав заходи з розроблення стратегії подолання корупції в державі, приймалися відповідні документи у формі державних програм, планів, концепцій тощо. Але антикорупційне законодавство проголошувало декларативні гасла й передбачало за них неадекватні санкції, які не могли служити заходом стримування вчинення злочинів потенційними корупціонерами. Тому такі заходи, як показують результати численних національних і закордонних досліджень, жодним чином не вплинули на стан та рівень корупції, який щороку тільки зростав.

На користь такого розуміння сутності корупції як соціального явища свідчить також багатовіковий історичний досвід. Явище корумпованості як «порчі» механізму управління публічними справами відоме людству з прадавніх часів, оскільки існувало фактично за будь-якого режиму й будь-якої влади. І так само давно люди намагаються встановити причини корупції та знайти способи її обмеження [2].

В Україні корупція виникла не на порожньому місці, вона не з'явилась раптом із набуттям нашої державою незалежності, а є результатом історичного розвитку суспільства та держави. Проте сучасний рівень її поширення в державі набув небаченого раніше розмаху та впливу на політичні, економічні й інші соціальні процеси.

Доцільно зазначити, що є принципова різниця між корупцією, яка базується на довготривалих, незмінних історико-культурних традиціях народу, та тією, що існує через безлад, який супроводжує будь-який перехідний період. перша – це «традиційна корупція», яка майже за означенням заперечує можливість ефективних реформ у майбутньому, а друга – це «сезонна корупція», яка зникне із закінченням перехідного періоду, що буде результатом успішно проведених реформ у політичній та соціально-економічній сферах держави.

Проте за відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства, це явище, незалежно від її виду, здатне до поширення. Тому ефективність запобігання та протидії корупції в процесі соціальної стабілізації й інституційного становлення української держави набуває особливого значення. Концентрація влади в руках обмеженого кола осіб і їх підзвітність спроможні призвести до надання гіпертрофованих повноважень адміністративному апарату, що зумовлює погіршення не лише економічного, а й політичного становища в державі. У зв'язку з цим особливої небезпеки набуває політична корупція, поширення якої призводить до гальмування реформ, сприяє діяльності корумпованих кланів, живить організовану злочинність, ускладнює відносини з іншими державами та загалом дискредитує ставлення до країни та її керівництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях. Окремі протести та протистояння в столиці та інших населених пунктах, які останнім часом мали місце в Україні, лише підтверджують це твердження [3].

Корупція підриває засади демократичного устрою, довіру до влади, порушує принципи верховенства права, справедливості й рівності перед законом, відповідальності за вчинене діяння, чесної конкуренції, призводить до зростання тіньової економіки та падіння авторитету держави в міжнародному співтоваристві. За умови відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства вона здатна до поширення та вкорінення в суспільних відносинах і в державній системі загалом.

Сьогодні в Україні діє цілий комплекс причин поширення корупції, однією з базових є втрата реального і дієвого контролю з боку народу за інститутами публічної влади та за конкретними носіями такої влади. На жаль, на відміну від країн Західної Європи, в Україні громадянське суспільство до цього часу не стало головним учасником боротьби з корупцією [4].

Досвід боротьби з корупцією - як вітчизняний, так і світовий - засвідчує, що знищити її повністю як соціальне явище неможливо. Реальною метою антикорупційної політики можуть бути зменшення рівня та локалізація корупції в суспільстві, зміна її характеру, обмеження її впливу на соціально-політичні та економічні процеси.

За умови відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства вона здатна до поширення та вкорінення в суспільних відносинах і в державній системі загалом. Аналізуючи антикорупційну політику України, слід назвати чинники впливу на рівень корупції:

- непрозорість діяльності і не підзвітність органів державної влади;
- відсутність (або дуже малий відсоток) політичної волі щодо запобігання та протидії корупції, неефективна участь у цій роботі правоохоронних структур та органів національної безпеки держави;
- розгалуженість дозвільно-регуляторної системи;
- надмірний вплив певних олігархічних груп на прийняття державних рішень та процедуру кадрових призначень;
- неврегульованість конфлікту інтересів;
- часто відсутність правил професійної етики на публічній службі; низький рівень забезпечення захисту прав власності;
- недотримання законодавства у сфері боротьби з корупцією, поєднане з його недосконалістю, суперечлива діяльність судової системи у цьому напрямі;
- відсутність системності в роботі з виявлення корупції в органах державної влади;

- відсутність публічного контролю за доходами та видатками вищих посадових осіб держави, а також ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні й реалізації антикорупційної політики [5].

Також не можна не звернути увагу й на те, що сьогодні прийняття нового антикорупційного законодавства, створення відповідних суб'єктів протидії корупції, про які згадувалося на початку статті, проходить і проходило під тиском громадянського суспільства на органи державної влади. Тому не випадково, що імплементація нового антикорупційного законодавства відбувається при відсутності політичної волі щодо ефективності протидії корупції. Про це свідчить й факт складного формування складу новостворених інституцій боротьби з корупцією, зволікання з початком їх практичної роботи та труднощами, що виникають на шляху їх діяльності. Як результат, очікувані від антикорупційної реформи зміни щодо зменшення корупційних проявів, утвердження стандартів добросесної поведінки в діяльності представників владних структур та бізнесу, мінімізація в їх діяльності корупційних ризиків, підвищення прозорості та підзвітності як органів влади в цілому, так і окремих службових осіб перед суспільством і переважній більшості не знаходить свого реального втілення.

Недосконалість антикорупційного законодавства, безсистемність, необґрунтованість та непродуманість його деяких положень звичайно спричиняють неефективну антикорупційну політику, але не вважаються головною проблемою.

Тому, загальний аналіз системи запобігання корупції в Україні дозволяє дійти висновку, що наразі органи влади не демонструють рішучості до побудови стійкої та ефективної системи запобігання корупції. Носії політичної волі виявляються незацікавленими та неготовими реалізовувати антикорупційні реформи на практиці. Відсутність належної уваги з боку керівництва держави на такий стан справ лише підтверджує, що антикорупція, насправді, не є пріоритетом їх порядку денного.

За роки незалежності України ухвалено чимало нормативних актів антикорупційного спрямування. Загальна їх кількість нараховує понад 100 законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, галузевих нормативних актів. Однак усі вони приймалися в різний час, різними органами, в деяких випадках – безсистемно, без належного наукового обґрунтування, внаслідок чого і виникають колізії та протиріччя в їх застосуванні [6].

Крім того, із прийняттям низки антикорупційних законів у жовтні 2014 року в Україні здійснено найбільш масштабне та системне реформування антикорупційного законодавства. Зміни законодавчого поля стосувалися врегулювання ключових секторів антикорупційної діяльності в державі:

- 1) формування та моніторинг державної антикорупційної політики;
- 2) превентивна антикорупційна діяльність;
- 3) переслідування за корупцію.

Крім того, 28 квітня 2018 року Уряд України схвалив «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018–2020 роки».

Законодавство усуває певний дуалізм державних органів, відповідальних за антикорупційну політику серед іншого, ліквідується посада Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики та започатковується діяльність двох незалежних антикорупційних інституцій, відповідальних за різні аспекти формування та реалізації державної антикорупційної політики:

- Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики;

- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – державний правоохоронний орган, на який покладається протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

- Національна рада з питань антикорупційної політики (Національна рада) – здійснення системного моніторингу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції та подання Президентові пропозицій щодо поліпшення координації між суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії корупції. Склад Ради, як рекомендовано GRECO, має бути сформовано на паритетних засадах між владою та неурядовими організаціями [7].

Враховуючи вище зазначене, заходи щодо вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні слід спрямовувати на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також враховувати необхідність популяризації антикорупційних практик у приватному секторі.

Спеціальні заходи стосовно боротьби з корупцією мають розроблятися індивідуально для різних підрозділів, сфер діяльності, котрі вважаються найбільш уразливими. Тобто спеціальні заходи мають вживатися не окремо, а в сполученні з загальними заходами або як доповнення до них. Таким чином, одні рекомендації придатні для кількох цільових галузей, а інші (надто спеціалізовані) можуть бути застосовані лише в обмежених галузях.

Доцільно вважати, що в Україні при створенні нової вітчизняної антикорупційної моделі було частково використано універсальний підхід щодо поєднання в межах однієї установи превентивної і регресивної функцій та створено спеціалізовані інституції, які поєднують кілька превентивних функцій.

Таким чином, в Україні створено достатні законодавчі передумови для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції [8].

Вивчення антикорупційного законодавства зарубіжних країн є актуальне з огляду на проголошення курсу розвитку України в напрямі європейської інтеграції. Дослідження зарубіжного досвіду дає підстави стверджувати, що для формування успішної антикорупційної політики в системі державного управління існує потреба виокремити такі основні елементи (табл. 1).

Доцільно виділити дев'ять напрямів удосконалення державної антикорупційної політики нашої країни.

Перший напрям пов'язаний із наявністю в країні сильної політичної волі щодо реалізації заходів антикорупційної політики. Світовий запобігання та протидії корупції показує, що ефективність будь-яких антикорупційних механізмів залежить передусім від політичної волі керівників держави – бажання та намірів очистити від корупційних проявів державну службу.

Другий напрям передбачає формування на початковому етапі довіри до дій влади з боку суспільства. Це дає можливість отримати достатній часовий проміжок для реалізації поставлених довгострокових цілей, проте вимагає прийняття та реалізацію політики повної нетерпимості до корупції, а також демонстрацію швидкий і наочних проміжних результатів.

Таблиця 1.
Боротьба з корупцією та вдосконалення системи державного управління

Напрями	Характер реалізації
Політична економія	підзвітність політичних лідерів; політична воля лідерів; парламентська реформа; спрямування особливих інтересів політичної еліти та скуплення держави; політичні партії та проведення реформування фінансів.
Економічна політика	дерегуляція, доступ на ринки та конкуренція; спрощення системи оподаткування; політика державних видатків та їх спрямування; макроекономічна стабільність і фінансова дисципліна.
Фінансовий контроль	реформування державних закупівель; аудит / фінансовий менеджмент; корпоративне управління; корпоративна етика; регулювання фінансового сектора; контроль за виконанням бюджету і розвиток казначейської системи; інформаційні технології; інтернет-обчислення.
Правопорядок і судочинство	незалежна судова система; призначення суддів за особистими якостями; механізми прийняття альтернативних рішень у конфліктних ситуаціях; альтернативні неурядові організації; застосування примусових методів у явних випадках всеосяжної корупції; зниження впливу корупції на сферу правопорядку й судочинства.
Громадянські свободи, державний нагляд і громадянське суспільство	участь громадянського суспільства у виробленні рішень на державному рівні; свобода преси; «влада даних» ІТ / емпіричні обстеження / «оцінна картка»; парламентський нагляд; створення коаліцій та колективні дії; залучення громади жінок; міжнародні організації та корпоративна відповідальність за прями інвестиції.
Проведення реформ	
Інституційні реформи	митниця; прозора приватизація; реформи у сфері державного управління; децентралізація; муніципальні реформи.
Державна служба	реформи оплати й стимулювання; реструктуризація установ; якісний добір кадрів прозорість.

Джерело: складено автором на основі [9-11]

Взагалі, на даному етапі державна антикорупційна політика повинна реалізовуватися за схемою сильної політичної волі, яка втілюється в стратегію антикорупційної протидії, прагматизм і швидкість, що обов'язково має привести до швидкого досягнення результатів, які, у свою чергу, сприятимуть зміцненню політичної волі щодо протидії корупції.

Третій напрям є тотальний наступ на корупцію, що передбачає впровадження замість перетворень вжиття ґрунтовний заходів антикорупційної політики, оскільки єдиним шансом для здобуття перемоги в боротьбі з корупцією є одночасний і тотальний наступ на її прояви.

Четвертий напрям удосконалення державної антикорупційної політики залучення нових кадрів. Адже відсутність компетентних виконавців у сфері державного управління часто стає критичною вадою, перешкоджає ефективну функціонуванню антикорупційної моделі.

П'ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики – обмеження ролі держави, який реалізується в заходах приватизації та податковій реформі. Прозорість і відкритість приватизаційного

процесу об'єктів державної власності розглядаються як джерело надходження до державного бюджету додаткових коштів, що можуть акумулюватися в різних фондах для подальшого використання.

Шостий напрям удосконалення державної антикорупційної політики має передбачатися прийняття нестандартних рішень, насамперед це може стосуватися звільнення під заставу з-під варти осіб, засуджених за корупційні злочини. Даних крок має бути більш вигідним, ніж утримування таких осіб у в'язниці за кошти державного бюджету. Проте необхідно зазначити, що механізм звільнення корупціонерів під заставу характеризується високим ступенем корупційного ризику.

Сьомий напрям пов'язаний з тим, що в рамках удосконалення державної антикорупційної політики слід забезпечити практичне впровадження принципу «об'єднання та тісної взаємодії». Це означає єдність зусиль ключових політичних осіб, відповідальних за вжиття антикорупційних заходів, та тісної взаємодії між ними.

Восьмий напрям, що стосується адаптації міжнародного досвіду до місцевих умов, передбачає не тільки врахування успішних зарубіжних антикорупційних практик, а й з'ясування причин невдалих антикорупційних кампаній.

Дев'ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики передбачає використання технологічних досягнень, що по-перше, має привести до зменшення кількості особистих контактів громадян з державними чиновниками, а по-друге, сприятиме підвищенню стандартів прозорості і спрощенню вирішення завдань щодо забезпечення ефективного моніторингу якості надання адміністративних послуг. Доцільно зазначити, що використання новітніх технологій для цілей державної антикорупційної політики сприятиме підвищенню загальної ефективності державного управління. Крім того, слід враховувати, що технологічний розвиток вимагає залучення більш талановитих і компетентних виконавців, що пов'яже використання технологічних досягнень із залучення нових кадрів.

Оскільки суспільство виступає основним замовником подолання корупції, його представники й активні діячі ні в якому разі не повинні залишатися за межами моделі державної антикорупційної політики. Для цього в рамках її вдосконалення необхідно забезпечити стратегічну комунікацію, яка розглядається як десятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики. У рамках антикорупційної політики слід передбачати можливість врахування громадської думки й переважаючих настроїв у суспільстві, що по суті, має використовуватися для коригування самої політики.

У рамках антикорупційної політики слід передбачати можливість врахування громадської думки й переважаючих настроїв у суспільстві, що по суті, має використовуватися для коригування самої політики. Крім того, можливості для прийняття посадовцями в одноосібному порядку рішень обмежуються в умовах прозорості, відкритості діяльності посадових осіб, існування єдиних, чітких і зрозумілих критеріїв оцінки процесу ухвалення рішень, наявності розроблених альтернативних варіантів рішення, які відкрито обговорюються та розробляються. Оптимальне рішення має прийматися виважено, економічно обгрунтовано, а результати виконання прийнятих рішень мають бути вимірюваними за допомогою показників. Підґрунтям державної антикорупційної політики мають стати показники сприйняття громадськістю корупційних проявів та оцінка їх суспільної небезпеки.

Слід зазначити, що ефективна протидія корупції в суспільстві неможлива без забезпечення реальної прозорості та інформаційної відкритості влади. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України.

Таким чином, важливим заходом щодо удосконалення державної антикорупційної політики в рамках розвитку державно-приватного партнерства є розробка та впровадження типової антикорупційної програми юридичних осіб, яка має обов'язково включати такі принципи та вимоги, як: системність цілепокладання, абсолютна прозорість бюджетних надходжень і видатків, обрання приватного партнера на конкурентній основі, конструктивність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, із вищевикладеного матеріалу можна підсумувати, що цілями антикорупційної політики в Україні має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, шляхом реалізації таких завдань: попередження корупційних правопорушень; створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами; відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями; моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації; створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами.

Список літератури.

1. Прохоренко О. Я. Організаційно-правові аспекти та стан протидії корупційним проявам у системі державної служби України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*: науково-практичний журнал. 2002. № 6. С. 35-44.
2. Борисов В., Кальман О. Громадянське суспільство та питання подолання корупції. *Вісник Академії правових наук України. Право*. Харків, 2005. Вип. 2 (41). С. 168-173.

3. Радіца О. А. Теоретичні основи економічної мотивації корупційних проявів як загроза конкурентному розвитку економіки України. *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект* : сборник научных трудов. (Тернопіль, 2013). Тернопіль, 2013. Ч.1. С. 318 – 321.
4. Лашкет С. Протидія корупції в Україні: сучасний стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії СБ України*. 2014. №52. С. 99-106.
5. Маркеєва О. Д. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21-1440595448.pdf> (дата звернення 28.09.2018).
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014р. Київ: Відомості Верховної Ради України, 2014. №49. Ст. 2056.
7. Прохоренко О. Я. Прояви корупції – загроза національній безпеці України. *Науковий вісник НАВСУ* : зб. наук. праць. Київ, 2002. Вип. 3. С. 61–64.
8. Баланда А. Л., Пшеничний В. Г. Соціальний контекст політичної корупції. *Збірник наукових праць*. 2010. № 36. С. 19–26.
9. Хмара О., Волошина А. Антикорупційна політика в Україні: доповідь від платформи громадянського суспільства. URL: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/csp-ua-anticorruption-report_ukr.pdf (дата звернення 02.10.2018).
10. Невмержицький Є. Державні органи в системі суб'єктів протидії корупції. *Віче*. 2008. № 20. С. 2-4.
11. Терещенко І. А. Особистість, суспільство, держава в контексті проблеми боротьби з корупцією. *Влада*. 2009. № 3. С. 88 – 92.

References.

1. Prokhorenko A. Y. Organizational and legal aspects and the state of countering corruption in the civil service of Ukraine. *The fight against organized crime and corruption (theory and practice): scientific journal*. 2002. № 6. P. 35-44.
2. Borisov V., Kalman A. Civil society and the issues of overcoming corruption. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. Right*. Kharkov, 2005. Vol. 2 (41). P. 168-173.
3. Raditsa A. A. Theoretical foundations of the economic motivation of corruption as a threat to the competitive development of the economy of Ukraine. *Problems of development of foreign economic relations and attracting foreign investment: a regional aspect: a collection of scientific papers*. (Ternopil, 2013). Ternopil, 2013. Part 1. P. 318 - 321.
4. Lasket S. Anti-corruption in Ukraine: current status, problematic issues and their solutions. *Collection of scientific works of the National Academy of Security of Ukraine*. 2014. №52. P. 99-106.
5. On the prevention of corruption: Law of Ukraine of October 14, 2014. Kyiv: Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2014 №. 49. Art. 2056.
6. Markeeva A.D. Anti-corruption policy in Ukraine: problems and prospects. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21-1440595448.pdf> (appeal date 09/28/2018).
7. Prokhorenko A.Y. Manifestations of corruption - a threat to the national security of Ukraine. *Scientific Bulletin NAVDU: sat. sciences. works*. Kyiv, 2002. Vol. 3. P. 61-64.
8. Balanda A.L., Pshenichny V.G. The social context of political corruption. *Collection of scientific papers*. 2010. №. 36. P. 19-26.
9. Cloud A., Voloshina A. Anti-corruption policy in Ukraine: a report from the platform of civil society. URL: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/csp-ua-anticorruption-report_ukr.pdf (appeal date 02.10.2018).
10. Nevmerzhtsky E. State bodies in the system of anti-corruption entities. *Veche*. 2008. № 20. P. 2-4.
11. Tereshchenko I. A. Personality, society, state in the context of the problem of combating corruption. *Power*. 2009. № 3. P. 88 - 92.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2018 р.